

duktivne metode korisna i potrebna kad je riječ o čudorednom djelovanju? I konkretno čudoredno iskustvo može, pod stanovitim uvjetima, postati izvoristem čudorednih motiva (u spoznajnom pogledu). Bude li poživio, autor će se po svojoj prilici u svojim budućim radovima još dublje i svestranije pozabaviti čudorednom problematikom, koju je ovdje tek naćeo.

Marijan VALKOVIĆ

ESER ALBIN (izd.), SUIZID UND EUTHANASIE ALS HUMAN- UND SOZIALWISSENSCHAFTLICHES PROBLEM, Medizin und Recht Bd. 1, Ferdinand Enke Verlag, Stuttgart 1976, kart., format 15,5 × 23 cm, str. VIII + 432, DM 46.

U »Centru za interdisciplinarna istraživanja« sveučilišta u Bielefeldu (Njemaćka), održan je od 13. do 15. ožujka 1975. znanstveni simpozij o samoubojstvu i eutanaziji kao humanom i društvenom problemu«. Okupilo se oko 35 ućenjaka, velikim dijelom svjetskog glasa. Knjiga sadrži njihove referate kao i saćetke diskusija.

Osim etićkih, medicinskih i pravnih problema u vezi sa zaćećem i općenito poćecima ljudskog života, danas se nameću velike teškoće i sa ćovjekovim krajem, s umiranjem i smrću. I samo umiranje nije više onako »spontano« kako je to negda bivalo, budući da suvremena medicina ima velike mogućnosti zahvaćanja u samo umiranje, usporavajući ili ubrzavajući taj važni proces ćovjekova života. Stoga se nameću veliki problemi medicinske, etićke i pravne naravi.

Raspravljanje o »eutanaziji« ili »blagoj smrći« (usmrćenja iz milosrda) usko je povezano s problemom samoubojstva, zapravo ono je dijelom varijanta tog problema. Stoga se ovi referati istovremeno odnose i na samoubojstvo i na eutanaziju, kako je to naznaćeno u samom naslovu.

Kao za sve zbornike, tako i za ovaj teško je dati neki sintetićki sud. Autori prilaze problemu u »interdisciplinarnom« razgovoru i s raznih pozicija, često i ponavljajući se. No općenito se zapaća i velika stručnost i ozbiljnost kojima obrađuju ovu tešku, ali sve suvremeniju problematiku.

Knjiga ima sedam dijelova. Prvi dio je kratak u kojem se ide za pre-

ciziranjem pojmova i metodologijom (A. Eser). Veoma je interesantan drugi dio u kojem se daje idejna i povijesna pozadina cijele problematike. H. Schipperges daje pregled problematike od antike kroz srednji vijek pa do novijih vremena. G. Fichtner prikazuje opširnu diskusiju o eutanaziji za vrijeme Weimarske republike u Njemaćkoj. Kao najpoznatije djelo iz tog razdoblja je K. Binding—A. Hoche, Die Freigabe der Vernichtung lebensunwerten Lebens, Leipzig 1920. Iz povijesnog prikaza se vidi da je Hitler samo proveo u djelo ono što su razni teoretićari već prije zastupali. Dvojica autora (H. Shapiro i J. M. Häussling) prilaze problematici samoubojstva, eutanazije i smrti pod filozofskim vidom.

Teći dio bavi se psihologijom umiranja i smrti. G. Sonneck i E. Ringel gledaju problem pod psihopatološkim kutem, opisujući tzv. »pre-suicidalni sindrom« koji osobito Ringel istiće u svojim djelima. M. Klieeisen i D. Langen proućavaju odnos između životne dobi i tećnje za smrću. A. Flew se protivi tendenciji da se sva samoubojstva svedu na psihopatološku stranu, na bolest. B. L. Danto iznosi empirijski materijal o tećnji za smrću kod tećkih bolesnika u zadnjoj fazi života.

Ćetvrti dio je više medicinske naravi. R. G. Twycross, koji vodi »kliniku za umiruće« u Londonu, u svom prilogu konstatira kako uz podesno i pogodeno ublaćenje bolova i tećki bolesnici mogu doživjeti svoju bolest kao nešto pozitivno. O Mayrhofer i P. Porges govore o mogućnosti da se kod tećkih bolesnika boli ublaće blokadom živaca. J. Wawersik raspravlja o mogućnostima reanimacije. H. W. Opderbecke raspravlja o tome dokle se proteće lijećnikova dućnost ćuvanja života. Također o tome raspravlja ju H. Menzel i F. Fritsche.

Peti dio više je sociološke naravi. R. A. Kalish piše kako je, osobito u Americi, smrt prestala biti »tabu«. I drugi primjećuju da interes za proces umiranja sve više raste. Stoga i raspravljanja o eutanaziji. H. H. A. Cooper studira ozbiljan problem samoubojstva u zatvorima, K. Weis govori o preventivi, G. Möllhoff o socijalnom osiguranju i S. E. Wallace o socijalnoj komponenti samoubojstva. Vjerojatno je za naće ćitatelje interesantniji šest dio gdje se raspravlja o etićkom vidu problema. Rijeć imaju i protestantski

teolozi (J. Fletcher, U. Eibach) kao i katolički (A. Auer, B. Häring i P. Sporken) kao i liječnici R. Kautzky i M. von Lutterotti. U obranu prava na samoubojstvo ustaje radikalno J. Fletcher, koji u tom pravu vidi »signaturu slobode«. Imajući u vidu da je on ujedno i predstavnik krajnje »etike situacije«, ovaj njegov stav ne začuđuje. U. Eibach dopušta »ubijanje iz milosrđa« jedino u veoma rijetkim i krajnje teškim slučajevima. Po A. Aueru i katolička moralka dopušta da čovjek »umre svojom vlastitom smrću«, no aktivno skraćivanje života nije dopušteno. Moguće je i dopušteno da se teškog pacijenta u nekim okolnostima prepusti da umre u dostojanstvu. Slično gledište zastupa i B. Häring. Malo diferenciraniji je u tome P. Sporken. On smatra da bi se u nekim krajnjim slučajevima moglo zastupati, na subjektivnom planu, i aktivno ubrzavanje procesa umiranja. Sličnom mišljenju naginje i liječnik Kautzky, dok M. von Lutterotti je protiv aktivnog skraćivanja života, no time nije rečeno da nema mjesta liječničkoj pomoći u umiranju.

Sedmi i završni dio posvećen je pravnim implikacijama. G. Geilen raspravlja o ustanovljenju smrti i legalnim posljedicama, K. Engisch studira samoubojstvo i eutanaziju prema njemačkom pravu dok G. Simson proširuje pogled i na druga zakonodavstva. G. G. Roellecke postavlja načelno pitanje može li se govoriti o »pravu na smrt« i zaključuje da se takvo pravo ne da izvesti ni iz osnovnih ljudskih prava ni, na primjer, iz njemačkog zakonodavstva. J. Möllering raspravlja o »privatnosti« smrti, osvjetljujući to američkim zakonodavstvom koje priznaje »right of privacy« kao veoma važnu stvar. No razna anglosaska društva za promicanje eutanazije veoma mnogo govore o tom »pravu na smrt«, svjesno izraženom za vrijeme života. Za to se zalaže i L. Kutner u svom referatu. Još imaju svoje priloge P. Bringewat i N. N. Kittrie, a kao zadnji je prilog izdavača cijelog sveska i pravnik Albina Esera, koji iznosi neka temeljna zapažanja o pitanju novog prava s obzirom na smrt. U knjizi se nalaze još i tri sažeta prikaza diskusija na simpoziju.

Tko se želi ozbiljnije pozabaviti problematikom eutanazije i samobojstva, iaći će u ovoj knjizi obilje materijala aznih pogleda koji pokazuju svu teinu problematike. No svuda se zapa-

ža pojačan interes za ova pitanja. Moralna teologija će morati svakako ući u mnoge pojedinosti, no čini se da je najvažniji problem kako temeljno kršćansko gledanje na umiranje i smrt humano protumačiti usred današnjeg tehniziranog svijeta. Pri tom je neizbježan stanovit pluralizam shvaćanja, koji nas danas prati a koji će se po svoji prilici u budućnosti još više osjećati.

M. VALKOVIĆ

J. ENDRES, GUARDATE GLI ANIMALI DEL CAMPO. L'ETOLOGIA A SERVIZIO DELL'ETICA, Edizioni Paoline, Bari 1975., 160 str.

Malo je teoloških studija za koje bi se moglo kazati da su poput knjige »Guardate gli animali del campo« ostale gotovo nezapažene i nepoznate našoj čitalačkoj publici. Djelo je objavljeno 1975. godine, a tematika je veoma zanimljiva. J. Endres, profesor moralne teologije na Accademia Alfonsiana u Rimu, pokušao je iznijeti temeljna načela etologije, mlade znanosti koja se bavi otkrivanjem i uspořádivanjem ponašanja ljudi i životinja kako bi se što bolje i potpunije upoznao ljudske čine. Valja odmah istaknuti da je autor knjige u ovoj stvari zauzeo trijezan i objektivan stav. S jedne strane ističe neophodnost obaziranja moralista na znanstvena dostignuća etologa i stručnjaka drugih eksperimentalnih znanosti, a s druge strane opet upozorava etologe da ostanu unutar granica etološke znanosti koja nam svojim znanstvenim dostignućima želi pomoći da što bolje upoznamo psihološku strukturu ljudskog djelovanja.

J. Endres je knjigu razdjelio na dva dijela. U prvom dijelu govori se o doprinosu etologije u tumačenju psihološke strukture ljudskog čina kao takvog. Drugi dio izlaže doprinos etologije u tumačenju ljudskog čina ali pod etičko—moralnim vidom.

Da bi se moglo što bolje i potpunije shvatiti ljudsko djelovanje kao jednu cjelinu koja je ipak sastavljena od raznih komponenata te protumačiti psihološku i moralnu strukturu ljudskog čina potrebno je osvijetliti dva temeljna problema: što su to ljudski čini i kako treba djelovati da budu moralno ispravni? O tim i sličnim problemima govori se u prvom dijelu. Pi-